

Verlag bijeenkomst energietransitie Gemeente Heerenveen

De energietransitie. We doen het samen!

Een duurzaam energiesysteem in Nederland. We willen, nee, móeten er met elkaar naar toe. Een van de belangrijke doelen van het Klimaatakkoord van Parijs in 2015 is een verregaande vermindering van de uitstoot van broeikasgassen (zoals CO₂) in 2030 en 2050. Daar werken we op verschillende schaalniveaus aan. Op landelijk niveau werkt Nederland aan een nationaal Klimaatakkoord. Per regio, zoals Friesland, komt er een energietransitieplan (de Friese Energiestrategie). Ook lokaal hebben we een taak. Het Hoofdlijnenakkoord van het college van B&W van Heerenveen sluit aan op het provinciale energietransitieplan.

De Nieuwe Route

De gemeenteraad van Heerenveen hecht grote waarde aan de inbreng van de lokale samenleving. Als gemeenteraad willen we een nieuwe route volgen: we willen het eigenaarschap van inwoners, bedrijven en organisaties bij hun woon-, werk- en leefomgeving inhoud geven. Er is rond veel maatschappelijke thema's volop ervaring en deskundigheid bij de mensen die rechtstreeks betrokken zijn bij die onderwerpen. Ook over de energietransitie, een complex en uitdagend thema. Die ervaring willen we graag gebruiken om samen te werken aan de energietransitie van Heerenveen.

Kansen en mogelijkheden

Daarom organiseerde de gemeente Heerenveen op 12 november in het Abe Lenstrastadion voor bedrijven, organisaties en inwoners een bijeenkomst over het thema Energietransitie in de gemeente Heerenveen. Het doel? Uitleg geven over de energietransitie, toelichten van de nieuwe werkwijze van de gemeente ('De Nieuwe Route') en vooral: het horen van uw ideeën. Welke kansen en mogelijkheden ziet ú voor de energietransitie in Heerenveen? En hoe kan dit de basis zijn voor een concreet voorstel voor de gemeenteraad?

Uw inbreng telt!

De avond is door maar liefst 103 personen bezocht. De gemeenteraad stelt het op prijs dat u vol energie met elkaar en ons in gesprek bent gegaan. In dit verslag geven wij u een impressie van de algemene presentaties op deze avond en doen we verslag van de ideeën die bij de tafelgesprekken in het Wereldcafé naar voren zijn gekomen.

Presentaties

De nieuwe route in lokale democratische processen

Anke Siegers, organisatiepsycholoog, groepsconflictbemiddelaar en kantelaar

‘What a difference a day makes’. Het is de muzikale start van de presentatie van Anke Siegers. Welk verband heeft deze jazzsong met besluitvorming? ‘Jazz is vaak een kwestie van improviseren, maar dat doe je wel op de akkoordenschema’s’, legt Anke uit. ‘Er ligt vooraf iets vast. Samen besluiten nemen heeft dezelfde basis. Je stuurt niet meer op de melodie, maar op (raads)akkoorden.’

Anke: ‘We leven niet in een tijdperk van verandering, maar van een verandering in tijdperk (quote van Jan Rotmans). Onze periode lijkt op die van de industriële revolutie. Er verandert zoveel, het is een kantelperiode. En het is tijd om door het ‘systeem’ heen te breken en dingen anders te gaan doen.

Met name in besluitvorming. Hoe hebben we die altijd vormgegeven? Eigenlijk nog op basis van hoe de samenleving er na de industriële revolutie uit zag. De meeste mensen waren ongeschoold. Een kleine, geschoolde groep besloot voor een grote meerderheid over belangrijke kwesties. Maar we hebben inmiddels een kennissamenleving waarin de meeste mensen geschoold zijn en prima zelf kunnen nadenken over dingen die belangrijk voor hen zijn. Het is gek dat we in de hele samenleving nog steeds het systeem hebben dat een kleine groep beslist voor de meerderheid. Welk effect krijg je dan?’

Samen besluiten

‘Het grootste, eerste effect is dat de grote groep gaat afwachten. Mensen worden passief. En als er dan een beslissing valt, is het volgende effect veelal verzet. Deze bewegingen zien we nu overal. Begrijpelijk. Mensen anno nu kunnen heel goed samen besluiten. Ze willen niet meer dat andere mensen, regelgeving of ‘het systeem’ voor hen besluit. Daarom is het zo mooi dat de gemeente Heerenveen nu een proces aangaat om de kennis en kunde van de inwoners, bedrijven en organisaties te gebruiken om mét elkaar te besluiten. Want als je dat doet, ervaar je eigenaarschap over dingen die belangrijk voor je zijn.’

Eigenaarschap

‘Maar wat is eigenaarschap? Het betekent de regie hebben, het ‘mogen bepalen over’. Vanuit de regie ben je bereid om verantwoordelijkheid te nemen. Stel, je hebt ergens veel verantwoordelijkheid voor, maar je hebt er weinig over te zeggen. Wat doet dat met je? Dan raak je in een burn-out. We zien in onze samenleving hetzelfde, namelijk burn-outverschijnselen in de vorm van passiviteit of juist actief verzet. Het enige dat echt effectief werkt tegen die burn-out, is meer regie hebben.

Een mooie rekensom is $E = K \times A$. Effect is Kwaliteit maal Acceptatie. We zijn in Nederland veel bezig met kwaliteit. Maar als je werkelijk effect wilt, moet je je ook richten op de acceptatie: dat de mensen het ook zelf willen. Dan moet je ze dus ook betrekken. Einstein zei: we kunnen niet hetzelfde blijven doen als we deden en andere resultaten verwachten. Als mensen geen eigenaarschap hebben, als ze niet worden gehoord, dan krijg je reacties als 'fight', 'flight' of 'freeze'. Je vecht, vlucht of bevriest. Gandhi zei het ook al: 'Whatever you do for me but without me, you do against me.'

Eerlijk en democratisch proces

'De Nieuwe Route' is een omkering van de oude route. Het betekent niet dat de ideeën van de mensen alleen 'meegenomen' worden. Het gaat nu om meebeslissen, het is een proces naar eigenaarschap. De gemeenteraad bepaalt de financiële en wettelijke kaders en beslist ook in welk dorp we beginnen, maar daarna gaan we met de mensen die betrokken zijn een eerlijk en democratisch proces in. Niet volgens het principe 'de meeste stemmen gelden', maar door net zolang met elkaar te praten tot er een plan ligt waar iedereen in een dorp of wijk achter kan staan. Vervolgens kijkt de gemeente of het plan aan de eerder gestelde kaders voldoet. Zo ja? Dan gaan we door. Dit proces van gekantelde besluitvorming is na het faillissement van Medisch Centrum Sionsberg in Dokkum ook gevolgd. 2300 betrokkenen besloten toen samen over de zorg in hun regio.'

'De gemeente Heerenveen gaat de uitdaging van De Nieuwe Route aan. Niet alleen in dit proces, maar ook in andere. Zo komen er gedragen plannen tot stand waar iedereen achter staat en die we ook echt met elkaar uit kunnen en willen voeren. Als we de inwoners, bedrijven en organisaties samen laten besluiten binnen de kaders van de gemeente krijgen we werkelijk eigenaarschap!'

Trap van eigenaarschap

De energietransitie

Willem Jan van Elsacker, directeur EPM Sneek

Willem Jan start zijn presentatie met het tonen van een ruimtefoto van onze aardbol. Als je goed kijkt, zie je onze dampkring, een dun laagje van 6-18 km hoog. Het klimaat in onze dampkring verandert. We zullen ons hieraan moeten aanpassen. Maar er is nog veel onduidelijk, zowel op korte als lange termijn. Een update van de huidige en verwachte status.

Willem Jan: 'Volgens het klimaatakkoord van Parijs mogen we in 2050 maximaal 1,5 tot 2 graden temperatuurstijging bereiken, zal de CO₂-productie naar nul moeten en zullen we gestopt moeten zijn met het verbruiken van fossiele brandstoffen. Het nationaal klimaatakkoord richt de blik op 2030. Het kabinet zet in op een reductie van de CO₂-uitstoot van 49%. Energie en industrie zijn de belangrijkste bronnen van die uitstoot. De energietransitie richt zich op het veranderen van brandstoffen voor het produceren van elektriciteit en warmte.'

Op land en op zee

'Over 10 jaar zal er een stijging van 30-40% energieverbruik (elektriciteit) zijn. Dat komt doordat gas wordt vervangen en er meer mobiliteit zal zijn.

De productie van duurzame energie gaat van 17 Twh naar 84 Twh in 2030. Deels zal dat op land gebeuren, deels op zee. De verdeling tussen zon, wind, biomassa of andere bronnen staat op nationaal, regionaal en lokaal niveau nog niet vast.'

Hoe?

'De vraag is: hoe krijgen we dit lokaal allemaal voor elkaar? Ook dringt de vraag zich op: als 60 tot 80% van onze energie in 2030 door wind en zon wordt geleverd, wat gebeurt er dan als er even geen wind of zon is? Welke energiecentrales schakelen dan bij? De huidige discussie over kernenergie past daarbij. En andersom, als wind en zon optimaal produceren, hoe houden we het energienetwerk dan beheersbaar?'

Initiatieven

'In Friesland loopt het proces van de Friese Energiestrategie. Het idee is om in de zomer 2019 duidelijk te hebben wat we in 2030 in onze provincie nodig hebben aan duurzame energie en welk netwerk daarbij past.

Waar zijn we nu? We werken aan een routekaart Fryslân 2030, waaruit een raming komt van de hoeveelheid zon en windenergie. Ook werken we aan een warmtekansenkaart, om succesvolle plaatsen van duurzame warmteopwekking aan te geven. Deze wordt ook gemaakt voor Heerenveen.

Behalve de overheid en beleidmakers zijn ook de inwoners druk bezig. Zij hebben eigen initiatieven, zoals zonnepanelen en warmtepompen. Ook zijn er in onze provincie zo'n 60 energiecoöperaties (zoals Zonnepark Garyp, Dorpsmolen Herbaijum en Ameland) en de teller loopt op. Maar er zijn ook initiatieven die ondersteuning bieden aan coöperaties, zoals als de Energiewerkplaats.'

'Samenvattend: we willen met elkaar komen tot een langetermijnvisie op de energietransitie. Het beleid van alle partijen zal wel helder en voorspelbaar moeten zijn, zodat inwoners, organisaties en bedrijven erin geloven en er ook in willen investeren. Daarnaast is er een noodzaak tot maximale ondersteuning van de lokale initiatieven.'

Wereldcafé – samenvatting

Wat zijn je ideeën en dromen ten aanzien van de energietransitie in Heerenveen?

De Heerenveense bedrijven, organisaties en inwoners hebben genoeg energieke dromen voor onze gemeente. Ze willen de eerste aardgasloze (en dieselloze) Friese gemeente zijn, bijvoorbeeld. Energie- en CO₂-neutraal. Met zelfvoorzienende woningen, wijken en dorpen, die van energie voorzien worden door bronnen als wind, water, de aarde, duurzame waterstof, kernfusie, biogas en de zon. Er moet genoeg opslagfaciliteit zijn voor elektriciteit.

Onafhankelijk kenniscentrum

Er moet betaalbare en toegankelijke energie zijn voor iedereen, óók voor mensen met een smallere beurs die in sociale huurwoningen wonen. De kaders moeten realistisch zijn en de woonlasten dalend. De energietransitie is van ons allemaal, zo klinkt het. Daarom moeten alle inwoners, organisaties en bedrijven bewust worden, betrokken zijn en *open minded* mee kunnen doen. Dat vraagt om realistische, eenduidige en eerlijke informatie en voorlichting. Een onafhankelijk kenniscentrum in Heerenveen is zeer gewenst. Ook de term 'energiecoaches' wordt genoemd.

Eén energiecoöperatie

We moeten het samen doen, met vertrouwen in elkaar en met realistische scenario's, zo vinden de aanwezigen. De focus moet liggen op de voordelen, niet op de kosten. Daarom moeten we de energietransitie koppelen aan de urgentie van de klimaatverandering. Bedrijven zijn grootverbruikers van energie, die moeten worden aangesproken op hun verantwoordelijkheid. Daarnaast kunnen we bedrijven betrekken om bij natuurlijke en geplande verandermomenten duurzame oplossingen in te zetten. Woningcorporaties kunnen een rol spelen in het 'ontgassen' van woningen.

Een genoemde droom is één energiecoöperatie voor Heerenveen, met lokale productie die we kunnen delen. Dat creëert ook betrokkenheid.

Beleidsarm

De transitie zelf moet zo beleidsarm mogelijk worden vormgeven (bottom-up). De raad dient heldere kaders aan te geven. Het zal afhangen van lokale regelgeving en belemmeringen hoe je dit globale probleem kunt vertalen naar lokale, decentrale oplossingen waar een brede groep mensen betrokkenheid bij voelt. Goede ideeën moeten financiële en andere steun krijgen en de inzet voor duurzaamheid moet beloond en (financieel) gestimuleerd worden. Ook moeten we goede ideeën van elders omarmen en inzetten.

De energietransitie is niet alleen een omslag naar andere bronnen, maar ook naar minder verbruik. We moeten er over nadenken hoe we dat gaan doen.

Waar en waarmee zou je in Heerenveen als eerste mee aan de slag willen gaan?

Er worden een aantal locaties genoemd, zoals Aengwirden, Akkrum en Katlijk. Ook in De Greiden is winst te behalen, klinkt het. Er komen vervolgens diverse praktische ideeën ter tafel. Bijvoorbeeld: plaats zonnepanelen op geluidswallen en op platte daken van bedrijven en scholen. Woningcorporaties kunnen nieuwbouw gasloos en nul-op-de-meter maken met zonnepanelen, warmtepompen en een goede schil. Gebruik energie van 'strooms slurpers' als Thialf en het Abe Lenstra stadion om ook de buurt van energie te voorzien. Ook industrie kan warmteleverancier zijn. Bedrijven en sportverenigingen kunnen kiezen voor gezamenlijke inkoop. Maak met kaarten inzichtelijk waar menselijke energie, infrastructuur en energiebronnen zich bevinden. Zorg voor meerdere energiebronnen.

Kennis

Een platform voor *best practices*, kennis(deling), informatie en het verbinden van partijen vinden de meesten een *must*. We moeten besef en draagvlak creëren, maar ook samen optrekken en leren. Laat voortrekkers als ambassadeurs optreden. Gebruik bestaande initiatieven en verbind en faciliteer ze, bijvoorbeeld met groene leningen of subsidie. Zorg dat plannings op elkaar afstemmen, nu, maar ook over vijf jaar.

Gelijkwaardigheid

Eigenaarschap betekent dat aan inwoners gevraagd wordt welke kaders ze nodig hebben, wordt opgemerkt. Zet mensen letterlijk aan tafel, gelijkwaardig, dan krijg je autonomie op lokale schaal. Maak het persoonlijk. Iedereen kan zelf al iets doen, zowel op de korte als lange termijn. Denk aan afvalscheiding. Mensen worden zo maatschappelijk eigenaar van hun eigen energie. Gebruik social media voor een bewustwordingscampagne.

Heerenveen is 'n Gouden Plak. In dezelfde trant kunnen er allerlei Gouden Driehoeken ontstaan van samenwerkende partijen, zoals woningcorporatie – netbeheerder – gemeente. Buurten kunnen aanhaken bij dit proces.

Wat zou jouw rol in het proces kunnen zijn?

De aanwezigen spreken vanuit hun eigen rol mogelijkheden uit. Gas ontkoppelen in de eigen woning, investeren in zonne-energie, als expert bijdragen aan de communicatie rond de energietransitie...

Er moet vooral een omslag komen van centraal naar decentraal. De mensen kunnen eerst in hun eigen omgeving kijken wat ze kunnen doen, zo wordt verder gezegd. Vandaaruit kunnen ze anderen betrekken, zoals burens en de straat. Ga het gesprek aan en trek denkers en doeners bij elkaar. Iedereen moet wel worden bereikt om betrokken te raken. Hou het simpel en concreet, is het credo. Een initiatief als een energiefestival kan het onderwerp iets meer 'sexy' maken.

Delen en verbinden

Plaatselijk belang kan inventariseren wat er op wijkniveau leeft. Is er behoefte aan een energiecoöperatie, om energie te kunnen delen als burelen? Met elkaar moeten we zorgen voor bewustwording en op zoek gaan naar ondersteuning. Participatie is noodzakelijk. Maak 'kopstukken' uit de gemeenschap enthousiast, die kunnen als aanjager fungeren. Delen en verbinden zijn ook hier sleutelwoorden. Ontsluit bestaande kennis en netwerken en werk samen.

Voor huurwoningen kan een serviceprijs in plaats van een huurprijs komen, met een aparte energieprijs. Daarmee maak je energie centraal.

Ruimte geven

Bedrijven kunnen er samen met hun medewerkers naartoe werken CO2-neutraal te worden. Een bedrijf als Liander kan meer aan kennisdeling doen. Benut de kennis en kunde van Omrin.

De gemeente kan processen faciliteren, ruimte geven aan initiatieven en ze vooral niet blokkeren. Rol van de gemeente is ook om alle processen terug te koppelen naar de bevolking.

Samenvattend: zorg dat mensen elkaar vinden en maak Heerenveen samen energieneutraal. Maak realistische langetermijnplannen. Zorg vooral voor kennis en kennisdeling. Verzamel technologieën en ontwikkel die verder – dorp na dorp, wijk na wijk. Focus niet op de kosten. Als we de energietransitie niet doorzetten, kost het ons uiteindelijk nog veel meer.

Tot slot

De gemeenteraad van Heerenveen is blij verrast met de enorme betrokkenheid en het enthousiasme van de deelnemers van de bijeenkomst. De raad realiseert zich dat we deze energie en betrokkenheid zullen moeten zien vast te houden en gebruiken voor meer gezamenlijke acties met betrekking tot de energietransitie.

Op korte termijn zal de gemeenteraad bespreken hoe de raad kaders kan vaststellen die bijdragen aan de gezamenlijke ontwikkeling van plannen rond de energietransitie.

In de tussentijd hoeven we niet stil te zitten. Tijdens de bijeenkomst zijn er al verschillende contacten gelegd en mooie ideeën uitgewisseld. Gaat u daar vooral vast mee aan de slag.

Wij danken u hartelijk voor uw inbreng, energie en enthousiasme. We verheugen ons nu al op de samenwerking.

Roelf van der Woude
Vice-voorzitter van de raad
Gemeente Heerenveen

